

EU-Croatia Joint Consultative Committee

EU- Hrvatska Zajednički Savjetodavni Odbor

9. sastanak, 21. lipnja 2011., Bruxelles

Izveštaj pripremio:

Tomislav Goll, član ZSO EU-HR

Invalidske mirovine i reforma mirovinskog sustava

Prema podacima državnog zavoda za statistiku svaki osmi Hrvat koristi invalidska prava. 529.103 osoba s invaliditetom živi u RH.

U pravilu, kada nastupi kriza, iskustva razvijenih europskih zemalja pokazuju da će radnici manje ići na bolovanje, rjeđe odlaziti u mirovinu te se posvetiti poslu u želji da ga ne izgube. U Hrvatskoj će se bolovanje koristiti kao da krize nikada nije ni bilo, a statistika koja svjedoči o umirovljenju pokazat će da želimo raditi kraće, čak i kada siromašne mirovine ne garantiraju ugodnu starost, no garantiraju bilo kakvu sigurnu i redovitu isplatu.

Broj invalida

Kada su u pitanju invalidska prava i mirovine, statistika će nas prokazivati kao vodeću zemlju u Europi, pogotovo zbog ratnih vojnih invalida. Prema rezultatima istraživanja "Zašto Hrvatska ima tako mnogo korisnika invalidskih mirovina", a koje je, u suradnji s poslovnim časopisom Banka, provela gđa. Marijana Bađun s Instituta za javne financije, u Hrvatskoj, a u ovom izvještaju poslužio sam se uglavnom tim istraživanjem, neko od invalidskih prava koristi svaki osmi građanin, točnije njih 12 tisuća na 100 tisuća Hrvata.

Blizu te iste brojke bit će još jedino Turska, dok će Belgija, Latvija i Italija na istom uzorku brojiti samo 2500 korisnika.

Naravno, visoke brojke, posljedica su Domovinskog rata i velikog broja ratnih vojnih branitelja, no rezultati istraživanja ukazuju na to da nam u prilog ne idu ni zakonski propisi i pojava korupcije, ali i socioekonomski status građana, uvjeti rada, zdravstveni pokazatelji, kao i neusklađenost baza podataka.

Samo jedno istraživanje

Ovo istraživanje o invalidskim mirovinama dio je znatno veće analize kompletnog mirovinskog sustava u Hrvatskoj, a čiji je cilj ispitati mogućnosti i načine uspostave njegove održivosti, ali i potaknuti javnu atmosferu u kojoj će bit moguć društveni dogovor o reformskim rješenjima. Na temu invalidskih mirovina u Hrvatskoj je bilo napravljeno samo jedno znanstveno istraživanje, i to prije 10 godina.

Od ukupnog rashoda za mirovine, EU troši 16 posto na invalidske mirovine, a u Hrvatskoj je taj broj gotovo 26 posto.

U 2010. invalidska prava preko Mirovinskog zavoda (HZMO) ostvarivalo je 333.367 osoba, od kojih je 60 posto u radno aktivnoj dobi. U ožujku ove godine u Hrvatskoj je bilo ukupno 328.018 korisnika invalidskih mirovina, odnosno 27 posto od ukupnog broja korisnika mirovina u zemlji.

Najveći dio njih, 255.358 korisnika, pravo na invalidsku mirovinu ostvario je prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, dok su 72.660 korisnika isto dobili na temelju Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata. Istaknuli su se podaci koji svjedoče o udjelu rashoda za invalidske mirovine u ukupnim rashodima za mirovine, i to posebno kada se usporede podaci za EU i našu zemlju.

Prosječni udio rashoda za invalidske mirovine u ukupnim rashodima za mirovine 27 zemalja Europske Unije 2005.godine iznosio je 15,9 posto, dok su brojke za Hrvatsku znatno veće, 26,2 posto.

Također, zanimljiva je činjenica kako postoji osjetna razlika u postotku oštećenja organizma branitelja s invaliditetom te onih korisnika koji invalidska prava ostvaruju putem Zakona o mirovinskom osiguranju.

Ratni vojni invalidi svojim mirovinama značajno nas statistički gledano podižu u ukupnom zbroju i jedan od zahtjeva organizacija osoba s invaliditetom je da se ove dvije kategorije razdvoje, i da prava po osnovi invaliditeta ostvarujemo unutar jednog zakona, a prava po

osnovi domovinskog rata kao i sve beneficije unutar ministarstva branitelja, tako da brojke o korisnicima i visini mirovine budu realne. Zašto?

Razlike u mirovinama

Među braniteljima s invaliditetom najviše je onih koji imaju 20-postotno oštećenje organizma, dok je kod drugih korisnika najviše onih sa 70- postotnim oštećenjem. **Ta je razlika bitna jer je u travnju 2011. prosječna invalidska mirovina za korisnike koji pravo na mirovinu ostvaruju prema Zakonu o mirovinskom osiguranju bila 2,5 puta manja od prosječne invalidske braniteljske mirovine ostvarene prema Zakonu o pravima branitelja iz Domovinskog rata.**

Ono što Hrvatsku javnost vjerojatno najviše zanima, je zloupotreba invalidskih prava, no po tom pitanju ne postoje točne brojke.

Prosječne mirovine u Hrvatskoj

Prosječna invalidska mirovina isplaćena u travnju 2011. godine za korisnike prema Zakonu o mirovinskom osiguranju iznosila je 1925 kuna, a starosna 2374 kuna. No, oni korisnici koji su invalidsku mirovinu ostvarili do 1999. prosječno su ostvarivali 2206 kuna, a nakon 1999. ta mirovina iznosi 1681 kunu. Kada načelno promatramo korisnike invalidskih mirovina iz Zakona o mirovinskom osiguranju, većina, 57 posto, dobiva između 1500 i 3000 kuna mirovine, dok istovremeno mirovina 45 posto korisnika za HRVI iznosi više od pet tisuća kuna. Među korisnicima mirovina po Zakonu o mirovinskom osiguranju, samo je 1 posto njih dobilo mirovinu višu od pet tisuća kuna. Jasno je koliko novca odlazi na mirovine HRVI.

Broj lažnih korisnika

Ne postoje procjene o broju korisnika lažnih mirovina, no ne nameće se zaključak da je njihova brojka visoka. Naime, korisnici starosnih mirovina prošle su godine u prosjeku u mirovinu odlazili sa 63 godine, a korisnici invalidskih sa 52,5. No, bez obzira na to što ovi drugi u mirovinu odlaze ranije, koriste je tek godinu dana dulje od korisnika starosnih mirovina. To zapravo znači da zbog zdravstvenih problema imaju i kraći životni vijek. Načelno, istraživanje je pokazalo da je kriza utjecala na povećanje broja korisnika prijevremenih starosnih mirovina, a koje su se, od 2000. do danas, povećale sa tri posto na visokih 10.

No, trend povećanja prijevremenog umirovljenja može se pratiti još od daleke 1995. godine kada je u Hrvatskoj bilo oko 29.600 korisnika. Deset godina kasnije, ta brojka se penje na 48.500, a 2010. na visokih 105.910 korisnika. Upravo je 2009. i 2010. godine, znači u doba najveće krize, došlo i do najvećeg porasta ranijeg umirovljenja, no treba istaknuti da je pojava, među ostalim, nastala kao posljedica racionalizacije u brojnim tvrtkama. Mnoge od njih su, zbog lošeg poslovanja, poticale odlazak u raniju mirovinu i time se rješavale viška radnika, no dio njih na to se ipak odlučio dobrovoljno.

Najave zakonskih promjena, prema kojima će se penalizirati prijevremeno umirovljenje (a to se uistinu i dogodilo), natjerale su mnoge da se prije izmjena zakona požure u prijevremenu mirovinu, a zbog tih zakonskih promjena u budućnosti će biti realno očekivati veći pritisak korisnika na invalidske mirovine. Doduše, u prilog ranijem umirovljenju svakako idu i loši pokazatelji zdravstvenog stanja građana. Europski prosjek zdravih godina tijekom života čovjeka iznosi 71,3 godine, dok je u Hrvatskoj to 66,6.

Zdravstveni status

Dosta je zastrašujuća i činjenica da se u našoj zemlji, prema podacima iz 2002., zdravima osjećalo tek 55 posto muškaraca i 48 posto žena, dok se brojke u skandinavskim zemljama kreću oko 80 posto. Među ostalim, i sljedeći su zdravstveni pokazatelji razlog za zabrinutost: udio pušača u EU je 36 posto, a u Hrvatskoj 38, dok prosječan Hrvat na godinu popije približno 15,1 litru alkohola, znači 2,7 litre više nego prosječni Europljanin.

Kako bi se smanjio priljev u invalidske mirovine, potrebno je poboljšati zdravstveni status, a to se prije svega odnosi na brigu društva u svakom pojedincu. No, treba poboljšati i uvjete rada, ali i unaprijediti sustav profesionalne rehabilitacije.

Trend povećanja vidi se u segmentu izostanaka zbog nesreća na radu, ali od 2002. do danas porastao je i broj onih koji s radnog mjesta izostaju zbog korištenja bolovanja. Godine 2009. bilo je ukupno 51.734 takvih izostanaka, a 2002. godine malo više od 46 tisuća korisnika bilo je na bolovanju.

Nesreće na radu

Najviše izostanaka, ukupno 56.073, zabilježeno je 2008. godine, dok brojke o izbivanju s posla zbog nesreće na radu nakon 2007. godine više ne postoje u statističkom ljetopisu Državnog zavoda za statistiku.

To je jedna od osnovnih zamjerki kada je u pitanju dostupnost podataka za analizu sustava. Naime, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje ne vodi, recimo, podatke o strukturi invalidskih mirovina prema grupama bolesti, a nedostaju i podaci o prosječnim invalidskim mirovinama saborskih zastupnika te broj takvih korisnika.

Sličan problem postoji i u državnom proračunu jer iz njega nije vidljivo koliki su rashodi za sve invalidske mirovine, pogotovo za braniteljske, već samo za one koje se dobivaju na temelju osiguranja. Nejasno je koliki su rashodi za invalidske mirovine unutar kategorije povoljnijih uvjeta, a sigurni smo da je taj udio značajan.

Kaos u evidenciji

Potpuni kaos vidljiv je i kod evidencije nesreća na radu pa tu, zbog različitih zakonskih izmjena i različitih tijela koja su bila zadužena za evidenciju, nije moguće ujednačeno pratiti broj takvih ozljeda. 2001. ih je bilo 12.491, 2002. je skočilo na 68.360, a 2009. palo na 16.118.

Kada su u pitanju mirovine, nužno je uvesti čvršće veze između uplaćenih doprinosa i visina iznosa mirovina, a može se očekivati da će Hrvatska, u budućnosti morati povećati zakonsku dob za umirovljenje na 67 godina. Kako bi ljudi što dulje ostali u svijetu rada, bit će potrebno povećati njihovu zapošljivost putem cjeloživotnog obrazovanja, ali im pružiti i mogućnost fleksibilnijeg radnog vremena pred kraj karijere.

Statistika

Hrvatska u prosjeku, u odnosu na 27 zemalja Europske unije, izdvaja manje za starosne, ali više za invalidske mirovine, tvrde u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje. U Hrvatskoj se za invalidske mirovine izdvaja malo više od četvrtine ukupnih mirovinskih izdataka, a u EU je taj prosjek oko 16 posto, pri čemu se najviše (27,7 posto) izdvaja u Švedskoj, a najmanje (8,8 posto) u Italiji.

Kod nas se tek treba ustrojiti sustavno praćenje dijagnoza zbog kojih ljudi odlaze u invalidsku mirovinu. Podaci za EU govore kako su među dijagnozama na prvom mjestu mentalne bolesti (27,6 posto), a slijede koštano mišićne bolesti (21,7 posto). Razlike u izdacima za invalidske mirovine u pojedinim državama posljedica su različitog uređenja i provedbe osiguranja, a značajne razlike, među inim, postoje zbog različitih definicija invalidnosti i uvjeta za ostvarivanje prava, zbog različitih postupaka vještačenja te zbog činjenice da neke

države prevode invalidske mirovine u starosnu mirovinu nakon navršene dobi za starosnu mirovinu.

Broj invalidskih mirovina ovisi i o uspjehu profesionalne rehabilitacije koja je u Hrvatskoj izuzetno niska. U Europskoj se uniji oko 2 posto korisnika invalidskih mirovina uspješno reintegrira u svijet rada što u Hrvatskoj nije slučaj. U 2009. čak 14.643 osoba ostvarilo je pravo na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad. **Od njih je samo 11 upućeno na profesionalnu rehabilitaciju.** Svaki komentar na ovaj podatak zaista je suvišan.

Prema važećim zakonima, u Hrvatskoj pravo na rehabilitaciju imaju osobe kod kojih je invalidnost nastala prije navršene 50. godine života, no iako je poslodavac dužan osigurati profesionalnu rehabilitaciju, zakon dopušta mogućnost da radnik koji je ostvario uvjete za to, ne bude upućen na rehabilitaciju.

Hrvatska dakle ima veći broj korisnika invalidskih prava u odnosu na druge zemlje, ali pri usporedbama treba biti oprezan jer podaci za Hrvatsku uključuju i braniteljsku populaciju koja kod drugih zemalja nije prisutna. U skupini korisnika koji mirovinu primaju preko Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje najviše je osoba sa 70-postotnim tjelesnim oštećenjem, **dok je u braniteljskoj populaciji taj udjel tek 2,6 posto. U braniteljskoj populaciji prevladava skupina s oštećenjem od 20 posto – njih je 37,2 posto.** Najtežih invalida Domovinskog rata sa 100-postotnim oštećenjem je 861, dok ih oko 80 posto ima utvrđen invaliditet u skupini od 20 do 40 posto oštećenja. Ponovo podsjećam da je prosječna invalidska mirovina branitelja dosegla 4.931 kunu a gotovo polovina braniteljskih mirovina je iznad 5.000 kuna. Istovremeno, većina korisnika ostalih invalidskih mirovina (njih 57 posto) prema mirovinu od 1.500 do 3.000 kuna.

Pooštravanje uvjeta za odlazak u mirovinu, restrukturiranje poduzeća i ekonomska kriza, osnovni su razlozi zbog kojih dolazi do porasta broja prijevremenih i invalidskih mirovina. U jeku krize, 2008. i 2009. godine, u invalidsku mirovinu otišlo je značajno više novih umirovljenika nego prethodnih godina, što svakako upućuje na zaključak da je razlog povećanja broja korisnika invalidskih mirovina u rastućoj nezaposlenosti. Na primjer, krajem prošle godine bilo je čak 43,4 posto više korisnika invalidskih mirovina ostvarenih po Zakonu o mirovinskom osiguranju (isključujući povlaštene umirovljenike) nego 2006. godine. Iako se 2010. u odnosu na prethodne dvije godine smanjio broj novih invalidskih umirovljenika to još nije bilo dovoljno da zaustavi trend rasta invalidskih mirovina koji je u Hrvatskoj prisutan od 1999. godine.

Prosječan staž korisnika invalidskih mirovina je 23 godine i 5 mjeseci, a prosječan broj godina korištenja mirovine je 19 godina i 4 mjeseca. To je samo oko godinu dana više u odnosu na dužinu korištenja starosne mirovine, dok je prosječni staž ostvaren za starosnu mirovinu 31 godina i osam mjeseci.

Hrvatski je mirovinski sustav odraz općeg stanja u zemlji, što je osobito izraženo kod invalidskih mirovina, a glavni razlozi velikog broja korisnika invalidskih mirovina su loše zdravstveno stanje populacije, loši uvjeti rada, korupcija i, naravno, rat. Jedno od mogućih rješenja problema svakako je stvaranje okruženja koje će motivirati rad, a ne traganje za bilo kakvom naknadom, no i bolja zdravstvena zaštita koja postaje sve skuplja, profesionalna rehabilitacija koje gotovo da i nema i razdvajanje braniteljskih mirovina od ostalih kako bi se došlo do realnih pokazatelja korisnika invalidskih mirovina u RH.

STATISTIKA UMIROVLJENJA:

529.103 osoba s invaliditetom u RH

333.367 korisnika invalidskih prava u RH

328.018 korisnika invalidskih mirovina u RH

PORAST PRIJEVREMENOG UMIROVLJENJA:

1995. - 29.600

2005. – 48.500

2010. - 105.910